

Unitat Didàctica 10 LA SEGONA GUERRA MUNDIAL

1. CAUSES DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL
2. EL CAMÍ CAP A LA GUERRA
3. EL DESENVOLUPAMENT DE LA GUERRA
4. GUERRA I POBLACIÓ CIVIL
5. CONSEQÜÈNCIES
6. VALORACIÓ. LA SEGONA GUERRA DELS TRENTA ANYS

Vint anys després de la Gran Guerra va esclatar un nou conflicte bèl·lic encara més cruent que l'anterior. Els seus orígens es remunten als injustos tractats de pau imposats als països vençuts. Per això hi ha qui considera els dos conflictes com un de sol.

Les conseqüències de la Segona Guerra Mundial: el nombre de morts, l'intent d'extermini del poble jueu, l'alliberament de l'est d'Europa per la URSS..., van marcar la història mundial en els cinquanta anys posteriors.

1. LES CAUSES DE LA GUERRA

- Els tractats de pau que van posar fi a la Gran Guerra (especialment el de Versalles) van ser molt humiliant per als vençuts i van provocar un sentiment de revengisme.
- Les crisis econòmiques, sobretot la de 1929, van alimentar la crisi social i política que va comportar la pèrdua de confiança en les institucions democràtiques.
- L'ascens dels totalitarismes (Alemanya, Itàlia, Japó, URSS...) que van convèncer a una part important de la població que la seva era la solució a la crisi.
- La política de rearmament i d'expansió (espai vital) de les nacions amb governs feixistes i militaristes.
- La debilitat de les democràcies (crisi econòmica) davant dels totalitarismes.

UN MON TRIPOLAR

- Abans de l'esclat de la Segona Guerra Mundial el món es dividia en tres blocs antagònics:
  - o Democràcies: EUA, França i el Regne Unit
  - o Totalitarismes de dreta: Alemanya nazi, Itàlia feixista, Japó

- Totalitarismes d'esquerra: la URSS

La situació després de la Primera Guerra Mundial

El resultat de la Primera Guerra Mundial va ser decebedor per a tres de les grans potències implicades. Alemanya, la gran derrotada, albergava un pregon ressentiment a causa de la pèrdua de grans àrees geogràfiques i per les indemnitzacions que havia de pagar en funció de les reparacions de guerra imposades pel tractat de Versalles. Itàlia, una de les vencedores, no va rebre prou concessions territorials per compensar el cost de la guerra ni per veure acomplides les seves ambicions. El Japó, que es trobava també al bàndol aliat vencedor, va veure frustrat el seu desig d'obtenir més possessions a Àsia oriental.

Les causes de la guerra

França, la Gran Bretanya i els Estats Units van aconseguir, per la seva banda, els objectius previstos al conflicte iniciat el 1914. Havien aconseguït que Alemanya limités el seu potencial militar a una xifra determinada i van reorganitzar Europa i el món segons els seus interessos. Tanmateix, els desacords polítics entre França i la Gran Bretanya durant el període d'entreguerres (1918-1939) van ser freqüents, i tots dos estats desconfiaven de la seva capacitat per mantenir la pau. Els Estats Units, desenganyats amb els seus aliats europeus, que no van pagar els deutes contrets en la guerra, va iniciar una política aïllacionista.

El fracàs dels esforços de pau Durant el decenni de 1920 es van portar a terme diversos intents per aconseguir l'establiment d'una pau duradora. En primer lloc, el 1920 es va constituir la Societat de Nacions, un organisme internacional d'arbitratge en què els diferents estats podrien dirimir les seves disputes. Els poders de la Societat quedaven limitats a la persuasió i a diversos graus de sancions morals i econòmiques que els membres eren lliures de complir segons el seu criteri. A la Conferència de Washington (1921-1922), les principals potències navals van acordar limitar el nombre de naus a una proporció establerta. Els Tractats de Locarno (1925), garantien les fronteres francoalemanyes i incloïen un acord d'arbitratge entre Alemanya i Polònia. Durant la celebració del Pacte de París (1928), 63 estats van signat el Tractat per a la Renúncia a la Guerra, anomenat també **Pacte Briand-Kellog**, pel qual van renunciar a la guerra com a instrument de les seves respectives polítiques estatals i es van comprometre a resoldre els conflictes internacionals per mitjans pacífics. Els estats signataris havien decidit per endavant no incloure les guerres d'autodefensa en aquesta renúncia als mitjans bèl·lics.

L'ascens del feixisme

Un dels objectius dels vencedors de la Primera Guerra Mundial havia estat fer del món un lloc segur per a la democràcia; l'Alemanya de postguerra (el règim de la qual és conegut com la República de Weimar) va adoptar una Constitució democràtica, igual que la majoria dels estats reconstituïts o creats després de la contesa. No obstant això, en el decenni de 1920 van proliferar els moviments que propugnaven un règim basat en el totalitarisme nacionalista i militarista, conegut pel seu nom italià, feixisme, que prometia satisfer les necessitats del poble amb més eficàcia que la democràcia i es presentava com una defensa segura enfront del comunisme. Benito Mussolini va establir a Itàlia el 1922 la primera dictadura feixista.

La formació de l'Eix

Adolf Hitler, *führer* del Partit Nacionalsocialista Alemany, va impregnar de racisme el seu moviment feixista. Va prometre cancel·lar el Tractat de Versalles i aconseguir un més gran *Lebensraum* ('espai vital') per al poble alemany, un dret que mereixia, al seu parer, per pertànyer a una raça superior. La Gran Depressió que es va produir al començament del decenni de 1930 va afectar profundament Alemanya. Els partits moderats no arribaven a cap acord respecte a les possibles solucions, i un gran nombre de ciutadans va dipositar la seva confiança especialment en els nazis. Hitler va ser nomenat canceller d'Alemanya el 1933 i es va erigir en dictador després d'una sèrie de maniobres polítiques. El Japó no va adoptar un règim feixista de forma oficial, però la influent posició de l'exèrcit dins el govern li va permetre imposar un totalitarisme de característiques semblants. Els militars japonesos es van anticipar a Hitler a l'hora de desmantellar la situació mundial. Van aprofitar un petit enfrontament amb tropes xineses a les proximitats de Mukden (actual Shenyang) el 1931 com a pretext per a apoderar-se de Manxúria, on van constituir l'estat de Manxukuo el 1932. Així mateix, van ocupar entre 1937 i 1938 els principals ports de la Xina. Hitler, després de denunciar les clàusules sobre desarmament imposades a Alemanya pel Tractat de Versalles, va organitzar unes noves Forces Aèries i va reimplantar el servei militar, va posar a prova el nou armament durant la guerra d'Espanya (1936-1939), en la qual va participar en defensa dels militars rebels juntament amb les tropes italianes de Mussolini, que van passar a donar suport als militars espanyols després d'haver conquerit Etiòpia (1935-1936) en un breu conflicte armat. Els tractats signats per Alemanya, Itàlia i el Japó (a més d'altres estats com Hongria, Romania i Bulgària per exemple) des de 1936, quan els dos primers estats en van signar el primer, fins l'any 1941 (quan Bulgària s'hi va incorporar) van donar com a resultat la formació de l'Eix Roma-Berlín-Tokio.

Transformaciones territoriales en Europa Central y Oriental (1933 - 1940)

 imprimir

L'agressió alemanya a Europa

Hitler va iniciar la seva pròpia campanya expansionista amb l'*Anschluss* d'Àustria al març de 1938 dut a terme sense oposició: Itàlia li va donar suport, i els britànics i francesos, intimidats pel rearmament d'Alemanya, van acceptar que Hitler al·legués que la situació d'Àustria concernia a la política interior alemanya. Els Estats Units havien limitat dràsticament la seva capacitat per actuar contra aquest tipus d'agressions després d'haver aprovat una llei de neutralitat que prohibia l'enviament d'ajuda material a qualsevol de les parts implicades en un conflicte internacional. Al setembre de 1938, Hitler va amenaçar de declarar la guerra per annexar-se la zona de la frontera occidental de Txecoslovàquia, els Sudets, amb els seus 3,5 milions de ciutadans de llengua alemanya. El primer ministre britànic, Arthur Neville Chamberlain, va iniciar una sèrie de converses que van concloure a finals de mes amb el Pacte de Munic, en el qual els txecoslovacs, instats per britànics i francesos, renunciaven als Sudets a canvi que Hitler es va comprometre a no apoderar-se de més territoris txecs. No obstant això, aquest acord no va trigar a convertir-se en un apaivagament infructuós: Alemanya va ocupar la resta de Txecoslovàquia al març de 1939. El govern britànic, alarmat per aquesta nova agressió i les amenaces que Hitler dirigia contra Polònia, es va comprometre a ajudar aquest estat en el cas que fos atacat per Alemanya. França també va establir un tractat de defensa mútua amb Polònia. L'altre vessant de la política d'apaivagament tenia com a protagonista l'URSS. Josif Stalin, el màxim dirigent soviètic, havia ofert ajuda militar a Txecoslovàquia durant la crisi de 1938, però la seva proposició no va ser tinguda en consideració per cap de les parts del Pacte de Munic. Ara que existia l'amenaça d'una guerra, ambdós bàndols procuraven obtenir l'aliança soviètica, però va ser Hitler el qui va realitzar l'oferta més atractiva. El pacte germanosoviètic es va signar a Moscou la nit del 23 d'agost de 1939. En el comunicat fet públic l'endemà, Alemanya i l'URSS acordaven de no lluitar entre elles. No obstant això, existia un protocol secret en què hom concedia a Stalin llibertat d'acció a Finlàndia, Estònia, Letònia i l'est de Polònia i Romania.

Política d'apaivagament

Terme emprat per a descriure l'actitud dels governs d'Europa occidental en resposta a la política expansionista d'Alemanya i Itàlia en el decenni de 1930. El primer error d'aquests estats va ser obstaculitzar la conquesta d'Abissínia (1934- 1936) empresa per Mussolini i la reocupació de Renània (7 de març de 1936) duta a terme per les forces de Hitler. D'altra banda, tant els polítics britànics com els francesos tenien la convicció que els seus pobles mai s'exposarien a patir una altra vegada els horrors de la Primera Guerra Mundial.

Dos anys després, durant el febrer i el març de 1938, no es van adoptar mesures que impedissin que Hitler annexés Àustria a Alemanya. El càrrec de primer ministre de la Gran Bretanya, ocupat anteriorment per Stanley Baldwin, era exercit en aquesta època per Neville Chamberlain (maig de 1937), qui va qualificar la seva política com d'"apaivagament actiu", sense cap reserva. Hitler va reclamar després el dret a incorporar a Alemanya els Sudets, la regió de Txecoslovàquia poblada per 3,5 milions d'habitants de parla alemanya. Chamberlain es va traslladar a Alemanya per tractar aquest tema amb Hitler en diverses ocasions, la darrera de les quals va tenir lloc el 30 de setembre de 1938, data en què ell i el primer ministre francès, Édouard Daladier, van volar a Munic. Quan Chamberlain va tornar a la Gran Bretanya després d'aquest trobada, va agitar el famós document que recollia el pacte acceptat per Hitler i va proclamar que s'havia aconseguit la "pau a la nostra època". El primer ministre britànic havia acordat que Txecoslovàquia hauria de cedir totes les regions establertes per una comissió internacional, a condició que Hitler prometés que aquesta seria la seva última reclamació territorial a Europa. L'exèrcit alemany va ocupar Praga sis mesos després (16 de març de 1939), amb la qual cosa Txecoslovàquia va perdre la sobirania.

El període de la política d'apaivagament va acabar el 31 de març de 1939, quan el govern britànic, en resposta a les noves demandes alemanyes, va garantir la seguretat de Polònia de forma unilateral, encara que això no va ser prou per tal de dissuadir Hitler d'ocupar aquest estat, operació que va tenir lloc l'1 de setembre d'aquest mateix any i que va provocar la Segona Guerra Mundial.

Pacte germanosoviètic

Pacte de no agressió acordat entre Alemanya i la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS), que contenia a més un protocol secret addicional, signat a Moscou pel ministre d'Afers Exteriors del III Reich, Joachim von Ribbentrop, i el comissari soviètic d'Afers Exteriors, V'aceslav Mikhajlovic Molotov, a la matinada del 23 d'agost de 1939. A més d'establir una mútua garantia de no agressió, els dos estats es comprometien que es consultarien sobre afers d'interès comú i que s'abstindrien d'unir-se a qualsevol aliança entre potències que fos hostil a alguna d'elles. El protocol secret dividia l'Europa de l'est i central en esferes d'influència alemanya i soviètica, establia una quarta partició de Polònia i permetia al dirigent soviètic Josif Stalin mantenir una política de "mans lliures" a Finlàndia, els països bàltics i Bessaràbia.

La signatura d'aquest pacte va representar una gran commoció per a la resta d'Europa, ni tan sols disminuïda pel fet que Stalin hagués estat negociant una aliança amb la Gran Bretanya i França durant diversos mesos. Per a molts observadors resultava incomprendible que dues potències amb ideologies oposades poguessin aparentment enterrar les seves diferències i arribar a un acord amistós en tan poc de temps. El dirigent alemany Adolf Hitler necessitava, per la seva banda, neutralitzar l'URSS en el seu imminent conflicte amb Polònia; mentre Stalin desitjava estendre les fronteres de l'URSS cap a l'oest per raons de seguretat i evitar qualsevol implicació en una guerra per a la qual Rússia no estava preparada.

Després de la caiguda de França davant de l'Exèrcit alemany, una vegada iniciada ja la Segona Guerra Mundial, al juny de 1940, les relacions entre Alemanya i l'URSS es van tornar cada vegada més tenses. Hitler sempre havia pretès conquerir el seu *Lebensraum* ('espai vital') a Rússia i considerava el Pacte Germanicosoviètic únicament com un assumpte temporal. En una conferència secreta celebrada el 31 de juliol de 1940, els alemanys van prendre la decisió d'envair Rússia a la primavera de 1941, confiant que per a aquesta època Gran Bretanya ja s'hauria vist obligada a capitular. Les relacions entre ambdós països van empitjorar davant de la presència de tropes alemanyes a Finlàndia i Romania i a causa d'una desafortunada visita de Molotov a Berlín al novembre de 1940. Els preparatius per a la denominada "operació Barbaroja" (el nom en clau del pla d'invasió alemany sobre Rússia) es van portar a terme ràpidament, i la determinació d'atacar l'URSS va ser confirmada en una directiva de guerra el 18 de desembre de 1940. L'acord de pau es va trencar quan Alemanya va envair la Unió Soviètica el 22 de juny de 1941.

Lebensraum

Terme alemany que significa 'espai vital'; l'expressió va ser encunyada pel geògraf alemany Friedrich Ratzel i posteriorment adoptada pels geopolítics de la primera meitat del segle XX. Adolf Hitler utilitzava aquesta paraula per descriure la necessitat que el III Reich alemany tenia de trobar nous territoris en què expandir-se, especialment a costa dels pobles eslaus de l'est d'Europa. Després de la remilitarització de Renània que es va portar a terme el 1937, l'implacable programa amb què Hitler pretenia incrementar l'espai vital alemany es va desenvolupar a través de l'*Anschluss* (unió) amb Àustria i les ocupacions dels Sudets (a l'antiga Txecoslovàquia) el 1938 i de Polònia el 1939, que provocarien l'esclat de la Segona Guerra Mundial.

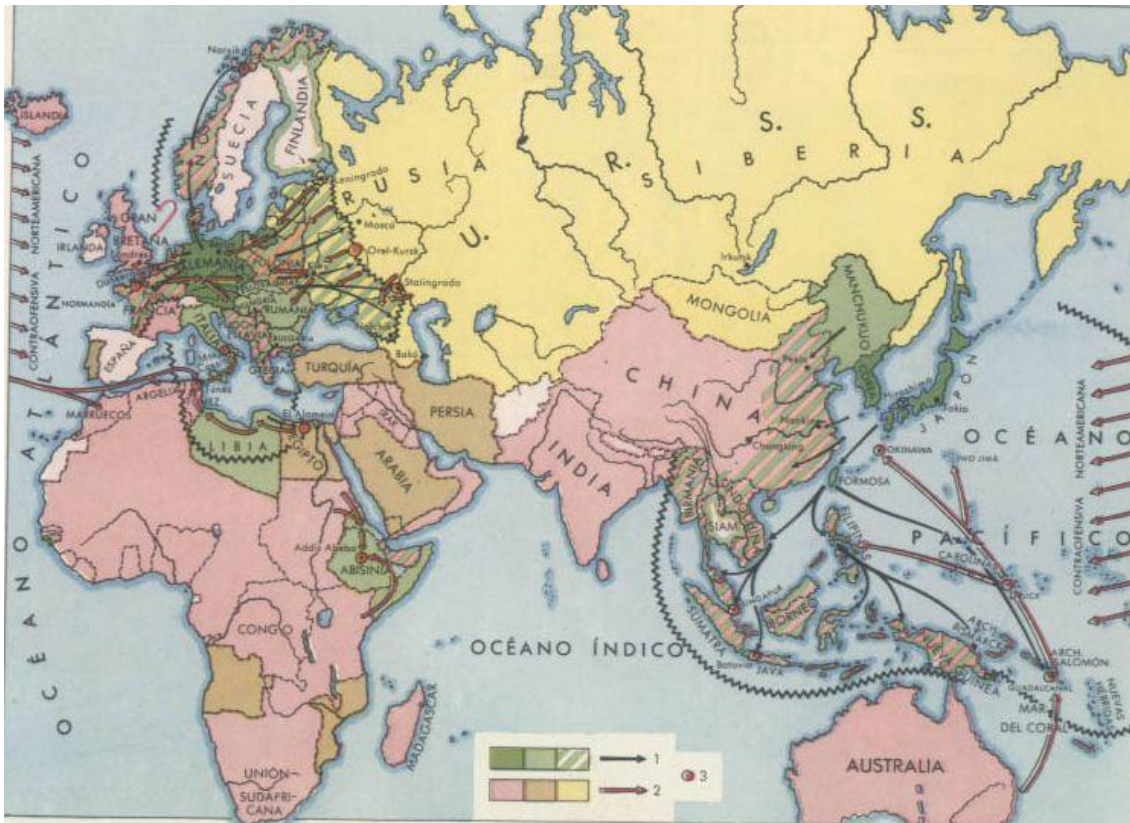
Anschluss

Veu alemanya, el significat de la qual és 'unió', que fa referència a l'objectiu proposat per Alemanya i Àustria de portar a terme la unificació d'ambdós països durant el període d'entreguerres. En les clàusules del Tractat de Versalles, signat el 1919, hom prohibia terminantment l'*Anschluss*, la qual cosa va crear un profund ressentiment en ambdues potències, que havien pertangut al Sacre Imperi Romà Germànic durant segles. La irritació va augmentar el 1931, quan França va vetar la unificació econòmica; poc després, els simpatitzants del partit nazi van emprendre una campanya de desestabilització a Àustria i hi van portar a terme un primer i fallit *putsch* al juliol de 1934, que va tenir com a conseqüència l'assassinat del canceller Engelbert Dollfuss. Aquest fet va fer minvar força l'entusiasme d'Àustria envers l'*Anschluss*. Cap a 1937, Adolf Hitler, que era austríac, va iniciar una política obertament amenaçadora contra el nou canceller, Kurt Edler von Schuschnigg, i va concentrar tropes al llarg de la frontera. Al febrer de 1938, en una reunió celebrada a Berchtesgaden, Hitler no va aconseguir que von Schuschnigg acceptés la unificació, el qual va convocar un plebiscit a Àustria al març per ratificar la seva decisió de mantenir la independència respecte a Alemanya. Aquesta mesura va provocar l'enviament d'un ultimàtum alemany, després del qual von Schuschnigg va dimitir el càrrec i va ser substituït per Arthur Seyss-Inquart, membre del partit nazi austríac. El 13 de març de 1938, tropes i agents de policia alemanys, cridats per Seyss-Inquart per a evitar "desordres", van traspasar la frontera austríaca sense trobar cap resistència. Hitler va entrar a Viena el 14 de març per a proclamar l'*Anschluss*.

2. EL CAMÍ CAP A LA GUERRA

- Durant la Guerra Civil Espanyola Alemanya i Itàlia van donar suport als insurrectes, mentre que la URSS va donar suport a la II República. Mentrestant les democràcies no van intervenir a través del comitè de no intervenció.
- Itàlia i Alemanya van signar un tractat: **l'eix Roma-Berlín (1936)**, conegut com l'Eix, ampliat amb el Japó (Pacte Antikomintern).
- La no intervenció a la Guerra Civil va animar la política expansionista d'Itàlia i Alemanya
  - Annexió d'Àustria (*Anschluss*) (març 1938)
  - Incorporació del Sudets al Reich (Tractat de Munich –octubre 1938-)
  - Incorporació de la resta de Txecoslovàquia (març 1939)
  - Tractat de no agressió germano-soviètic (23 d'agost de 1939) (en realitat es tractava del repartiment de Polònia), per què?? Invasió de Polònia ⇒ Esclat de la Segona Guerra Mundial (setembre 1939)

3. LA SEGONA GUERRA MUNDIAL. ETAPES

A. LA GUERRA LLAMPEC (setembre de 1939-juny de 1941)

La clau dels triomfs de l'eix cal buscar-la en el desenvolupament d'un nou tipus de guerra: la guerra llampec o Blitzkrieg: utilització combinada de l'aviació, la infanteria i els tancs.

Guerra llampec contra Polònia

La guerra va començar amb l'atac alemany a Polònia, que va sucumbir en un mes. El Regne Unit i França van declarar la guerra a Alemanya

La guerra d'hivern russofinlandesa

A costa d'unes tremendes pèrdues d'homes i material, l'URSS aconsegueix que Finlàndia signi la pau al març de 1940 i cedeixi el territori de Karèlia.

Ocupació de Dinamarca i Noruega

Per tal d'assegurar a la indústria alemanya el subministrament de mineral de ferro d'Escandinàvia, Hitler ordena ocupar Dinamarca i envair les costes de Noruega.

Ofensiva a l'Oest

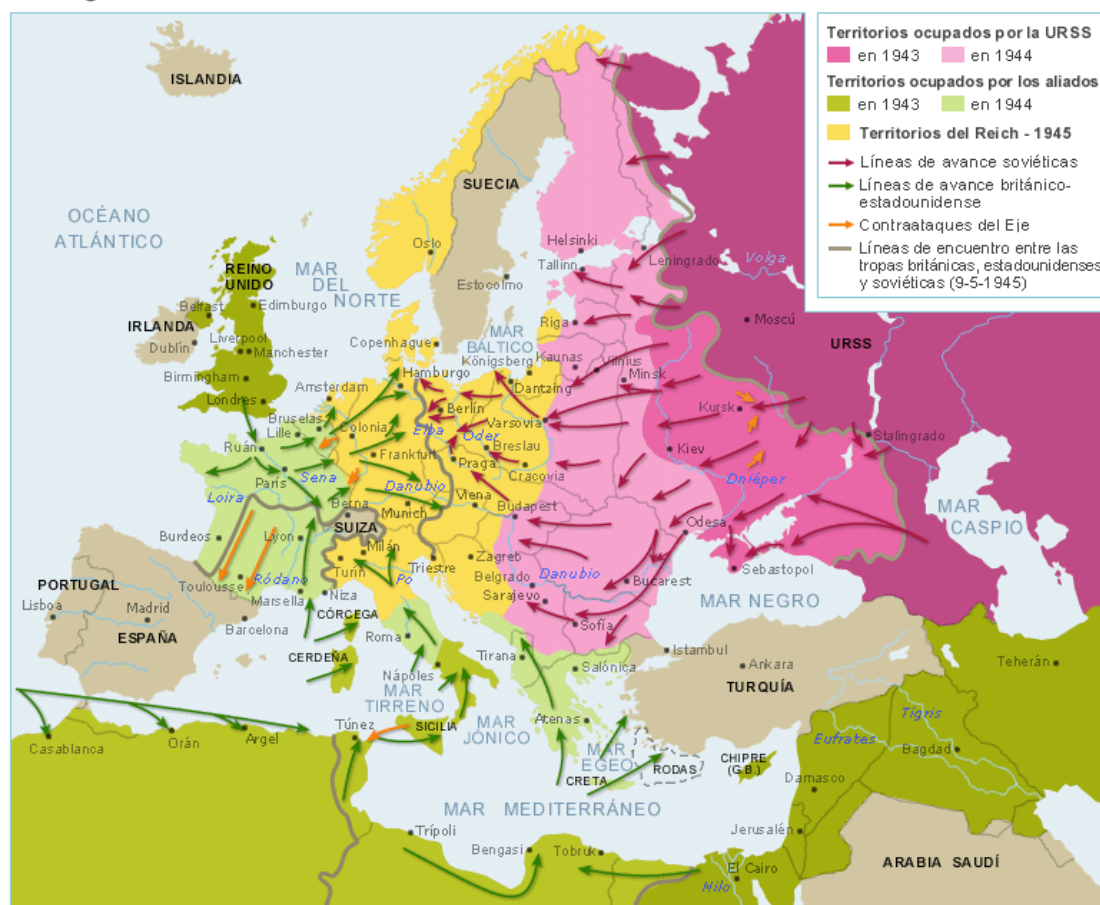
El 10 de maig de 1940 comença un violent atac alemany des de la frontera holandesa fins a Alsàcia. A partir del 15 de maig la resistència holandesa és esclafada. A Bèlgica, els blindats aliats resisteixen difícilment contra els tancs alemanys, molt més nombrosos.

A l'extrem nord de la defensiva *Línia Maginot*, en el sector comprès entre Namur i Sedan, a través de les Ardenes. El 14 de juny els alemanys entren a París. El govern francès s'ha traslladat a Tours i després a Bordeus. A continuació els alemanys franquegen el Loira, ocupen tot l'oest i l'est de França i avancen cap al sud-oest.

El 17 de juny, el mariscal Pétain, nomenat cap del govern francès, instal·lat a Vichy, anuncia l'obertura de negociacions amb vista a un armistici que serà signat a Rethondes el 22 de juny. Hitler el signa al mateix vagó de tren i al mateix lloc on Alemanya havia signat la capitulació a la Primera Guerra Mundial.

Des de Londres, el 18 de juny, el general De Gaulle demana a tots els francesos que s'uneixin a ell per tal de continuar la lluita al costat de la Gran Bretanya.

La Segunda Guerra Mundial

La batalla d'Anglaterra

Amo de Noruega, Holanda, Bèlgica i França, Hitler prepara la invasió d'Anglaterra: la seva aviació s'obstina a conquerir el domini de l'aire amb vista a un desembarcament de tropes. A partir del 8 d'agost té lloc una aferrissada batalla aèria sobre el cel anglès: cada dia, diversos centenars d'avions bombardegen la costa anglesa i la desembocadura del Tàmesi i, a partir del 24 d'agost, Londres i les principals ciutats industrials.

Més de dos milions d'immobles són destruïts o danyats. Però l'aviació de caça britànica, encara que inferior en nombre, causa pèrdues enormes als bombarders alemanys: més de 2.000 són destruïts. A principis d'octubre, perduda la "Batalla d'Anglaterra", Hitler posposa indefinidament el seu projecte d'invasió.

Intervenció als Balcans, a la Mediterrània i l'Àfrica

Itàlia llança des de les seves bases a Albània un atac contra Grècia. Els grecs no solament aconseguen de rebutjar la invasió sinó que contraataquen i fins i tot s'internen profundament en territori albanès. L'atac italià a Grècia és el pretext que necessita la Gran Bretanya per a enviar un cos expedicionari a Grècia i començar a operar a la Mediterrània. L'aventura italiana se salda amb un complet fracàs.

Hitler es veu abocat a socórrer el seu aliat italià i a reconduir la situació als Balcans i a la Mediterrània oriental. El 2 de març de 1941, les tropes alemanyes entren a Bulgària; del 6 a 13 d'abril s'apoderen de Iugoslàvia, es llancen després contra Grècia, que només pot resistir alguns dies, i ocupen l'illa de Creta.

B. LA GUERRA TOTAL (del juny de 1941 al juliol de 1943)

La guerra al Nord d'Àfrica

Itàlia ataca la Somàlia britànica des de les seves possessions a Eritrea. Encara que en un primer moment l'atac italià se salda de forma favorable a Mussolini, els britànics (menys nombrosos però més ben equipats i comandats) es reorganitzen i comencen un contraatac. En poc temps han destruït o capturat la major part de l'exèrcit italià d'Àfrica.

Novament, Hitler ha de socórrer el seu aliat i envia a Líbia el *Deutsche Afrika Korps* (DAK), al comandament del general Rommel; el juny de 1941 Rommel ha donat un tomb a la situació, es troba a les fronteres d'Egipte i els seus avions bombardegen Malta, Alexandria i Suez. L'objectiu és el Caire i el canal de Suez.

Els navilis britànics es veuen obligats a contornejar Àfrica pel Cap de Bona Esperança. Però la resistència del VIII Exèrcit Britànic impedirà finalment que l'*Afrika Korps* ocupi Egipte i del canal, i l'obligarà a recular fins a Tunísia.

La guerra a la URSS

Al començament de l'estiu de 1941 Hitler emprèn la invasió de la Unió Soviètica. Malgrat el pacte de no agressió, el 22 de Juny de 1941, un exèrcit nombrós i poderosament equipat traspasa les fronteres de l'URSS, avança fins a Leningrad, que és assetjada, arriba a les portes de Moscou, ocupa Kíev, Kharkov i la conca del Donetz. Però l'Exèrcit Roig (amb recursos humans gairebé inextinguibles) no és aniquilat, i l'hivern, d'un rigor excepcional, paralitza les operacions alemanyes.

La guerra al Pacífic

Mentre es desenvolupen aquestes operacions a Europa, el Japó prossegueix la conquesta de la Xina, i, amb l'acord del govern de Vichy, envia tropes a la Indoxina francesa.

Preveient l'oposició dels Estats Units a la seva política de dominació d'Àsia, el Japó bombardeja i enfonsa, per sorpresa, a més de la meitat de la flota nord-americana ancorada a la rada de Pearl Harbor, a les illes Hawaii (7 de desembre de 1941), i ocupa en poques setmanes Hong Kong, Singapur, Tailàndia, Birmània, les illes Filipines, una part de les Índies Neerlandeses (actual Indonèsia) i amenaça Austràlia.

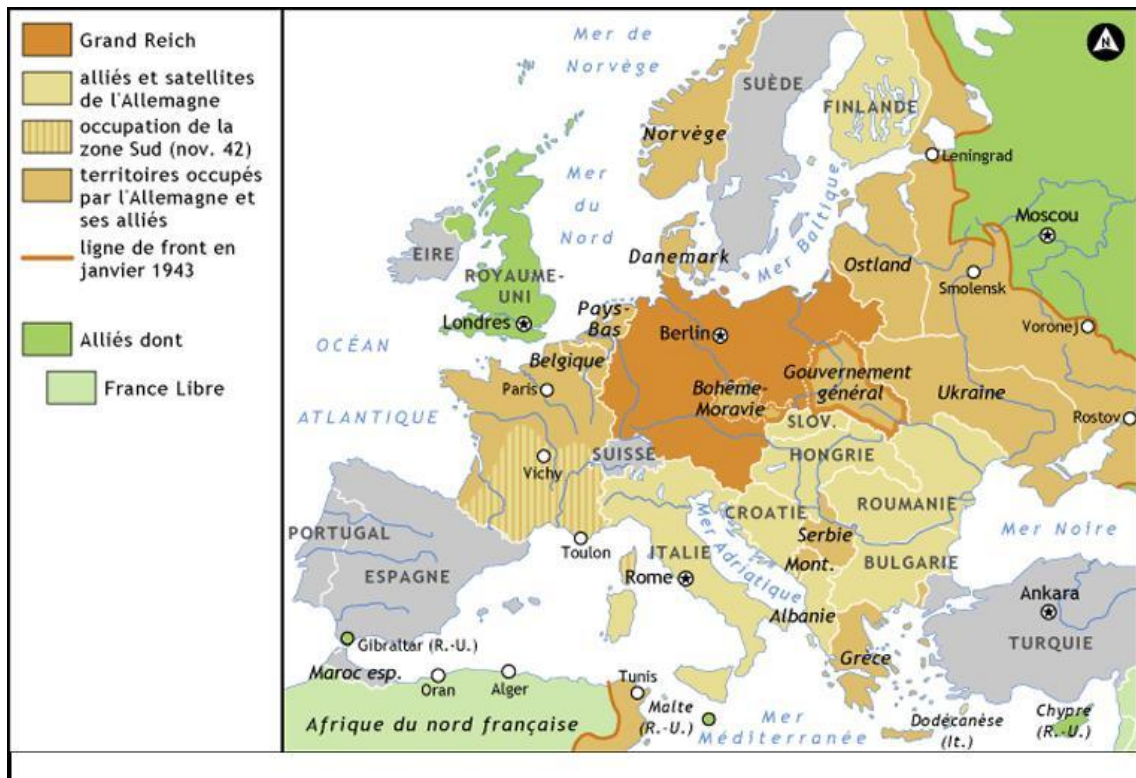
Expansión territorial de Japón (1931 - 1941)

imprimir

Al març de 1942, l'avanç nipó és blocat per una batalla aèria al mar del Corall, on experimenta pèrdues importants.

Des d'aleshores, els nord-americans posen al servei de la guerra contra les potències de l'Eix el seu enorme potencial industrial i econòmic, així com un exèrcit nombrós i poderosament equipat. Subministren material als seus aliats i especialment a l'URSS.

C. LA DERROTA DE L'EIX (1943-1945)

La guerra a la URSS

Al començament de l'estiu de 1942 es reprenen les operacions amb la conquesta de la regió dels pous de petroli, a les proximitats del Caucas. No obstant això, les tropes alemanyes no aconsegueixen emparar-se de **Stalingrad** abans de l'hivern.

La ciutat serà objecte d'una lluita aferrissada, que acabarà el 2 de febrer de 1943 amb la capitulació del VI exèrcit alemany. A partir d'aquest moment, lentament, l'exèrcit rus, superior en homes, passa a l'ofensiva i anihila l'exèrcit alemany. Els alemanys, encara que són més ben dirigits, es veuen superats per un enemic que els supera en una proporció de cinc a un.

A la primavera de 1944 l'Exèrcit Roig ha alliberat gairebé tot el territori de l'URSS; després penetra a Finlàndia, a Polònia i a Romania.

L'avanç aliat

Els bombarders gegants nord-americans, amb bases a la Gran Bretanya, emprenen la destrucció sistemàtica de fàbriques, vies fèrries i centres vitals de l'enemic a Alemanya, França i Itàlia.

El 8 de novembre de 1942, importants contingents desembarquen a l'Àfrica del Nord i expulsen els alemanys de Tunis, que és alliberat al maig de 1943.

Al juliol, els aliats **desembarquen a Sicília** i, des d'allà, passen a la Itàlia meridional. Mussolini és arrestat, i el mariscal Badoglio signa la capitulació italiana el 3 de setembre. No obstant això, els alemanys encara controlen Roma i tota la Itàlia central i septentrional, on Mussolini, alliberat pels alemanys, proclama la **república de Saló** i continua la lluita.

Durant tot aquest període s'han organitzat moviments de resistència als països ocupats, amb unitats de combat que intervenen contra els grups enemics aïllats i asseguren el servei d'informació per als aliats.

El 6 de juny de 1944, sota el comandament del general nord-americà Eisenhower, cap dels exèrcits aliats, s'efectua un **desembarcament a les platges de Normandia**. S'obre, així, el "segon front" a Europa, que Stalin havia demanat reiteradament.

El 15 d'agost de 1944 té lloc un segon desembarcament a les costes de Provença; les tropes nord-americanes i franceses empenyen als alemanys cap al nord.

El 25 d'agost, París és alliberat; l'1 d'octubre, els aliats han arribat a la frontera alemanya de Bèlgica i els Països Baixos.

Durant aquest temps, Hitler, que, el 20 de juliol de 1944 s'ha salvat d'un atemptat contra la seva persona, emprà una nova arma contra Anglaterra: les bombes volants V1 i V2. Però, l'eficàcia real d'aquestes armes en relació amb el seu cost és mínima. En aquestes dates, l'anteriorment triomfant i orgullosa *Luftwaffe* alemanya ha estat pràcticament esborrada dels cels europeus.

La fi de la guerra a Europa

Les tropes alemanyes continuen una fanàtica lluita acarnissada a tot arreu; al desembre de 1944 llancen una última ofensiva en un intent de recuperar la iniciativa a l'Oest. És l'ofensiva de les Ardenes. L'avanç alemany és reprimat amb gran dificultat pels nord-americans, i no és aturat definitivament fins al febrer de 1945 gràcies en gran part a la seva superioritat aèria.

Aleshores, els exèrcits aliats traspassen el Rin i es dirigeixen a l'encontre de l'exèrcit soviètic. Des de l'Est, el corró soviètic esclafa qualsevol resistència alemanya. Els combats arriben al mateix territori del Reich. Hitler dóna l'ordre de resistir fanàticament fins a l'últim cartutx. Hom mobilitza infants i ancians per a la lluita.

El 30 d'abril de 1945, Hitler se suïcida en el seu búnquer a Berlín, envaït per les tropes russes. El 7 de maig a Reims, i a l'endemà a Berlín, generals alemanys signen la capitulació incondicional de tots els exèrcits del Reich alemany.

La derrota del Japó

La guerra encara continuava a l'Oceà Pacífic. Després de la difícil conquesta d'Iwo Jima la resistència nipona cada cop és més aferrissada

El 6 d'agost, un bombarder nord-americà llança sobre Hiroshima la primera bomba atòmica de la història, que destrueix tota la ciutat i sega la vida de 250.000 persones. El 9 d'agost, els EUA llancen una segona bomba atòmica sobre Nagasaki. El 14 d'agost de 1945, el govern japonès es rendeix incondicionalment.

Per què i contra qui es van llençar les bombes atòmiques?

4. GUERRA I POBLACIÓ CIVIL

A. L'HORROR DELS CAMPS NAZIS (a treballar amb la informació de les fotocòpies)

CIFRAS RELATIVAS AL EXTERMINIO DE LOS JUDÍOS EN EL TERCER REICH			
Países	Estimaciones de Reitlinger		Estimaciones del comité angloamericano (abril de 1946)
	Número mínimo	Número máximo	
Alemania	160.000	180.000	195.000
Austria	58.000	60.000	53.000
Checoslovaquia	233.000	243.000	255.000
Dinamarca	100	1.500	-
Francia	60.000	65.000	140.000
Bélgica	25.000	28.000	57.000
Holanda	104.000	104.000	120.000
Luxemburgo	3.000	3.000	3.000
Noruega	700	700	1.000
Italia	8.500	9.500	20.000
Yugoslavia	55.000	58.000	64.000
Grecia	57.000	60.000	64.000
Bulgaria	-	-	5.000
Rumania	200.000	220.000*	530.000
Hungria	180.000	200.000	200.000
Polonia	2.350.000*	2.600.000*	3.271.000
Unión Soviética	700.000	750.000	1.050.000
Total afectados			6.029.500
Deportados			308.000
Total exterminados	4.194.200*	4.851.200*	5.721.500

B. COL-LABORACIÓ

C. RESISTÈNCIA

5. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL

A. LES CONFERÈNCIES DE PAU

- En la **conferència de Teheran** (28 de novembre a 1 de desembre de 1943), entre Franklin Delano Roosevelt, Winston Leonard Spencer Churchill i Josif Stalin, es va planejar el desembarcament a la costa francesa el 1944 i subministrar armament a la guerrilla iugoslava de Tito i es va acordar l'estudi de la formació d'un organisme internacional que s'hauria de convertir en l'ONU.
- Els primers pactes importants entre els aliats van tenir lloc a la **conferència de Moscou** (octubre de 1944), on es van entrevistar Churchill i Stalin. F. D. Roosevelt, que estava ocupat per les eleccions presidencials, no hi va participar. En aquesta trobada ambdós estadistes van pactar les seves respectives zones d'influència als Balcans i van acordar que Grècia quedaria a la zona d'influència del Regne Unit, Iugoslàvia seria tutelada a mitges i Romania i Bulgària quedarien sota la influència de l'URSS. També es van començar a pactar els límits de l'ocupació d'Alemanya, especialment de Berlín, mentre quedava en compàs d'espera una solució per a Polònia.
- Poc abans de l'ocupació total d'Alemanya es va reunir la **conferència de Jalta** (4 a 11 de febrer de 1945) amb la participació de W. Churchill, F. D. Roosevelt i Stalin, en uns moments en què els exercits soviètics ja ocupaven bona part dels territoris del Reich. L'URSS va accedir a declarar la guerra al Japó en

canvi d'una rectificació de fronteres amb Polònia, alhora que es decidia que en aquest país hi hauria eleccions lliures sota control dels tres aliats. També es va decidir retallar les fronteres orientals d'Alemanya, i també les compensacions de guerra que hauria de suportar el país. Es va atorgar a França l'ocupació d'una zona d'Alemanya i d'un sector de Berlín. L'11 de febrer, els participants a la Conferència van emetre l'anomenada Declaració de Jalta, en la qual van expressar el ferm propòsit de "destruir el militarisme alemany i el nacionalsocialisme, i assegurar que Alemanya no pugui pertorbar la pau del món mai més", a més a més de "sotmetre tots els criminals de guerra a la justícia per a un càstig ràpid i una reparació exacta de les destruccions provocades pels alemanys".

- El 25 de juny de 1945 la darrera d'aquesta sèrie de conferències es va fer a **Potsdam** (17 de juliol a 2 d'agost de 1945). S'hi van reunir Stalin, Harry Swinomish Truman, que havia substituït el president F. D. Roosevelt, mort el 12 d'abril de 1945, i Winston Churchill, que perdria les eleccions i seria substituït en la segona part de la conferència pel laborista Clement Richard Attlee. La reunió de Potsdam es va iniciar amb la guerra ja acabada a Europa i sota el signe de la tensió. De fet, als països ocupats per l'Exèrcit Roig s'havien format governs provisionals en espera d'eleccions democràtiques, però els comunistes s'hi havien reservat els llocs de major influència i havien iniciat una depuració dels elements opositors. La situació de Polònia era particularment conflictiva ja que els soviètics hi havien col·locat els seus propis peons i havien rebutjat el govern filobritànic exiliat a Londres. Truman, davant d'una opinió pública nord-americana desitjosa de pau i col·laboració, va renunciar a provocar més tensió per causa de Polònia. Els vencedors es van repartir finalment Alemanya en quatre zones a títol provisional mentre una nova conferència de pau no dissenyés els futurs límits de l'Estat alemany. A les respectives zones les potències cercarien les seves compensacions econòmiques. Polònia va rebre els territoris alemanys a l'est dels rius Oder i Neisse, alhora que cedia els territoris polonesos d'Ucraïna i Bielorrússia a la Unió Soviètica.

B. ELS DESASTRES DE LA GUERRA

- 50 milions de morts (20 milions eren russos) més mutilats, ferits, etc...
  - o augment de la mortalitat entre la població civil (a Polònia, el 97 % dels morts van ser civils, i a Rússia el 50 %);
  - o desplaçaments de població;
- Les destruccions materials ser molt greus a Europa i al Japó, però no als EUA. Es van destruir ciutats, vies de comunicació (carreteres i línies fèrries), instal·lacions industrials;
- Carestia i fam; crisi econòmica a Europa;
- Pèrdua de l'hegemonia mundial per part d'Europa;
- Als camps de concentració van morir sis milions de jueus i milions de presoners a causa del racisme nazi. Per tal d'aclarir responsabilitats es va realitzar el judici de Nuremberg.
- L'horror de les armes va ser molt superior al de qualsevol guerra precedent, inclosa la Primera Guerra Mundial. Hiroshima i Nagasaki simbolitzen aquest horror.

PÉRDIDAS HUMANAS DE LA SEGUNDA GUERRA MUNDIAL			
Païses	Militares	Civiles	En % de la població de 1939
URSS	7.500.000	10.000.000	12
Polònia	320.000	5.500.000	14
Yugoslavia	410.000	1.400.000	10
Grecia	74.000	500.000	2,4
Alemania	3.850.000	3.810.000	7
Itàlia	230.000	150.000	1
Païses Baixos	10.000	200.000	2,5
Frància	211.000	330.000	1,5
Gran Bretanya	245.000	150.000	1
Estados Unidos	298.000	-	0,2
Canadà	42.000	-	0,4
Xina	3.500.000	10.000.000	2,2
Japó	1.220.000	700.000	3

Fuente: Apéndices del libro de A. EICHMANN: Yo, Adolf Eichmann. Planeta, Barcelona, 1982, Pág. 56.

C. ELS CANVIS TERRITORIALS

El principi general va ser el retorn a les fronteres de 1937, tot i que va haver tres excepcions, estretament relacionades:

- La reducció del territori d'Alemanya
- L'engrandiment de la URSS
- El desplaçament cap a l'oest d'uns 225 quilòmetres de l'estat polonès.

Els principals canvis territorials van ser els següents:

La **Unió Soviètica** va obtenir:

- De Finlàndia: gran part de Carelia i el port de Petsamo en el nord aconseguint una frontera amb Noruega.
- Els tres estats bàltics, Estonia, Letonia i Lituania, independents de 1918 a 1940.
- D'Alemanya: la parte nord de la Prússia Oriental amb la ciutat de Königsberg (actual Kaliningrad).
- De Polònia: les regions a l'est de la línea Curzon
- De Txecoslovàquia: la Rutenia subcarpàtica
- De Romania: la Bessarabia (denominada Moldavia a partir d'aleshores) i la Bukovina del Nord.

Polònia per contrarrestar les pèrdues orientals va obtenir:

- La part sur de Prússia Oriental i les regions de Pomerania i Silesia fins la línea Oder-Neisse. Malgrat que Polònia va perdre territori va aconseguir zones més riques i una gran sortida al Bàltic amb els ports alemanys de Danzig (rebatejat Gdansk) y Stettin (Szczecin)

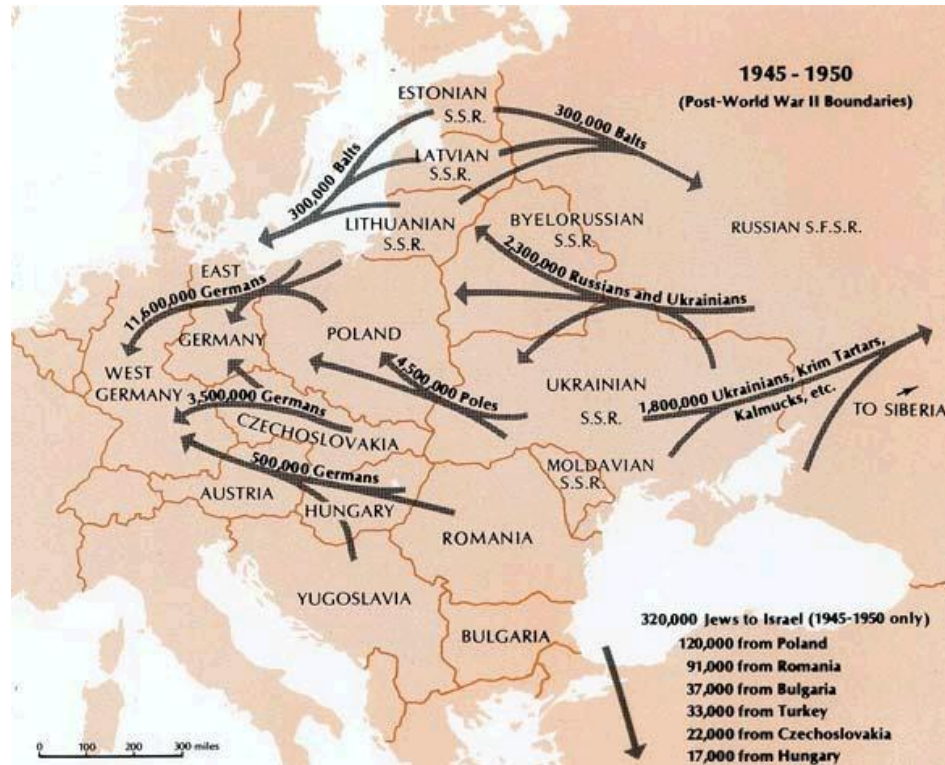
Alemanya va perdre de nou Alsàcia-Lorena, reannexionades per Hitler en 1940 i sobretot importants territoris a l'est en benefici de Polònia. Va quedar reduïda a 356.272 quilòmetres quadrats, per 472.034 de 1919 i 540.521 de 1914.

Itàlia, va limitar les seves pèrdues al signar l'armistici amb els Aliats en 1943, va cedir alguns petits territoris:

- La península d'Ístria amb Fiume (Rijeka) que va passar a Iugoslàvia, però va mantenir Trieste.
- L'illa de Rodas i el Dodecanès es van entregar a Grècia.
- Albania va recuperar la seva independència i Itàlia va perdre les seves colònies (Etiopía, Somalia, Eritrea i Líbia)

Malgrat que els canvis territorials van ser menors que després de la Primera Guerra Mundial, es van acompanyar d'enormes desplaçaments de població que van afegir més dolor a un continent devastat per la guerra:

- Entre 11 i 12 milions de alemanys foren expulsats de les zones annexionades per la URSS i Polònia, i dels Sudets en Txecoslovàquia i de las comunidats germàniques dels Balcans.
- 2 milions de polonesos de les zones orientales cedides a la URSS van ser reallojats a la "nova Polònia occidental".
- Entre 400.000 y 500.000 finlandesos foren expulsats dels territoris annexionats per la URSS.
- Una part de la població hongaresa d'Eslovàquia fou expulsada.

Els canvis en l'Extrem Orient es van concretar en la desaparició de l'Imperi Japonès:

- La URSS es va annexionar l'illa de Sajalín i les illes Kurils.
- Japó va abandonar les conquestes en Xina, Corea i l'illa de Formosa (Taiwan). 7 milions de japonesos dispersos per l'antic Imperi van tornar al Japó.

D. CREACIÓ DE L'ORGANITZACIÓ DE LES NACIONS UNIDES (ONU)

- El juny de 1945 els aliats van firmar la declaració de San Francisco, per la qual creaven un organisme internacional per resoldre pacíficament tots els conflictes que es plantegessin al món. S'establí la seu a Nova York (EUA).
- L'ONU, malgrat que més reeixida que la SDN, el seu funcionament, amb un Consell de Seguretat de quinze membres, cinc dels quals permanents i amb dret de veto (EUA, URSS, Xina, França i Gran Bretanya) no ha estat mai exemplar.

E. UN MÓN BIPOLAR: la Guerra Freda (tema següent)

La Segona Guerra Mundial suposa la derrota de l'opció ideològica nazi feixista. L'enfrontament ara serà protagonitzat pels antics aliats:

- bloc occidental i
- l'URSS.

BIBLIOGRAFIA

Williamson Murray y Allan R. Millet (2002): *La guerra que había que ganar*, Editorial Crítica